

Tilburg University

Is een kindgerelateerde oudedagvoorziening rechtvaardig?

Graafland, J.J.

Published in:
Ex Umbris: Magazine van de Theologische Faculteit Tilburg

Publication date:
2006

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Graafland, J. J. (2006). Is een kindgerelateerde oudedagvoorziening rechtvaardig? *Ex Umbris: Magazine van de Theologische Faculteit Tilburg*, 7(2), 12-14.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Is een kindgerelateerde oudedagsverzekering rechtvaardig?

door Johan Graafland

Inleiding

De verzekering tegen de oude dag is een verzekering tegen de kans om oud te worden terwijl men niet meer in staat is middels de inzet van arbeid in een voldoende inkomen te voorzien. In Nederland bestaat de voorziening voor de oude dag uit drie delen: de AOW-uitkering, die eigenlijk een inkomensoverdracht is van de werkende generatie aan de 65+-generatie; een kapitaalgedekte aanvullend-pensioensysteem, waarin het risico om oud te worden gedeeld wordt met andere werknemers werkzaam in dezelfde bedrijfstak of bedrijf; en een individueel opgebouwd pensioenvermogen.

Doordat de bevolking in hoog tempo vergrijst, dreigt de oudedagsverzekering echter onbetaalbaar te worden en zijn ingrijpende hervormingen onontkoombaar. In dit artikel bespreken wij slechts één voorstel, namelijk van Hans-Werner Sinn (2005). Hij stelt voor om ouders belonen met AOW-rechten, waardoor ze minder premie hoeven te betalen dan diegenen die geen kinderen grootbrengen. Een van de redenen die Sinn aanvoert ter verdediging van dit voorstel is dat het de vruchtbaarheid zal doen toenemen en op lange termijn de vergrijzingsproblematiek dus zal verminderen. De daling van de vruchtbaarheidscijfers en de daarmee gepaard gaande vergrijzing is namelijk mede gelegen in het huidige AOW-stelsel waarin men voor de oudedagsvoorziening niet meer afhankelijk is van de eigen kinderen. De solidariteit binnen het familieverband is hierdoor vervangen door solidariteit van jongeren die nog wel de tijd en de financiële middelen investeren in het grootbrengen van kinderen met jongeren die dat niet doen en erop vertrouwen dat de kinderen van anderen later voor hen zullen zorgen. Het voorstel herstelt de relatie tussen oudedagsverzekering en het grootbrengen van kinderen weer enigermate.

Maar is dit wel rechtvaardig? Dat is de vraag die wij in dit artikel behandelen. Omdat er veel verschil van mening is over wat rechtvaardig is, hanteren wij hierbij

verschillende criteria van rechtvaardigheid: de rechtvaardigheidsprincipes van Rawls, socialistische rechtvaardigheid, utilisme, kapitalistische rechtvaardigheid en procedurele rechtvaardigheid van Nozick.

Rechtvaardigheidstheorie van Rawls

De rechtvaardigheidstheorie van Rawls vergt een hiërarchische toepassing van drie principes van rechtvaardigheid: het principe van gelijke vrijheid, het principe van een faire gelijkheid van kansen en het verschilprincipe.

Het voorstel van Sinn is niet in strijd met het principe van een gelijk recht op basisvrijheden. Onder basisvrijheden verstaat Rawls politieke vrijheden en mensenrechten zoals vrijheid van vergadering en meningsuiting en vrijheid van fysiek geweld. Ook het recht op particulier bezit valt hieronder. Het laatste sluit volgens Rawls echter niet een belastingstelsel en sociale-zekerheidsstelsel uit dat inkomen herverdeelt. Een vermindering van AOW-lasten voor ouders met kinderen in combinatie met een verhoging van de AOW-premie voor mensen zonder kinderen is dus niet in strijd met een gelijk recht op een basisvrijheid.

Het tweede principe, het beginsel van gelijke kansen, is binnen de theorie van Rawls voornamelijk bedoeld om ongelijke startposities weg te nemen, die buiten de keuze van het individu worden bepaald (*principle of redress*). In dit verband zijn bijvoorbeeld de kansen van kinderen van belang. Indien de AOW-korting afhankelijk is van het aantal kinderen dat men heeft, zullen kinderrijke gezinnen meer middelen overhouden om de opvoeding van de kinderen te bekostigen. Daardoor vermindert de achterstand ten opzichte van kinderen die geboren worden in een gezin waarin ouders hun middelen over minder kinderen hoeven te verdelen.

Het verschilprincipe houdt in dat ongelijkheden in de verdeling van sociaal primaire goederen toegestaan zijn zolang deze ten goede komen aan de sociaal primaire goederen van de minst bevoordeelden. Onder sociaal primaire goederen verstaat Rawls sociale goederen die elk rationeel persoon wenselijk acht, zoals rechten, vrijheden, kansen, inkomen en achting. Ook het verschil principe legitimeert een kind-afhankelijke AOW-premie mits de premieverlaging vooral gericht wordt op ouders die tot de laagste inkomensgroepen behoren.

Socialistische rechtvaardigheid

Een mogelijke kritiek op het rawlsiaanse verschilprincipe is dat het ongevoelig is voor speciale noden, waardoor sommige mensen meer inkomen nodig hebben dan andere die deze noden niet kennen. Het socialistisch rechtvaardigheidsprincipe houdt hier rekening mee door te eisen dat de baten verdeeld worden overeenkomstig de noden van mensen en de lasten overeenkomstig de capaciteiten om inkomen te verwerven.

Het socialistisch rechtvaardigheids criterium komt evenwel tot een gelijksoortige beoordeling als de rechtvaardigheidstheorie van Rawls. Terwijl de zorg voor kinderen enerzijds veel extra behoeften met zich meebrengt, vermindert het de draagkracht omdat ouders minder gelegenheid hebben om te participeren op de arbeidsmarkt en carrière te maken dan mensen die niet de verantwoordelijkheid voor kinderen dragen. Alhoewel de kinderbijslag en andere collectieve voorzieningen (zoals onderwijs) al deels voorzien in het realiseren van socialistische rechtvaardigheid tussen ouders en mensen zonder kinderen, bieden deze onvoldoende compensatie voor het verlies aan inkomen en de extra uitgaven waarmee ouders geconfronteerd worden.

Ook vanuit een intergenerationeel perspectief komt deze maatregel tegemoet aan socialistische rechtvaardigheid. Voor zover de maatregel gezinsvorming stimuleert, draagt deze namelijk ook bij aan de vervulling van de noden van toekomstige generaties doordat de daling van de bevolking wordt afgeremd en op lange termijn een meer evenwichtige bevolkingsopbouw in het verschiet ligt.

Utilisme

Een derde theorie die wij bespreken is het utilisme. Het basiscriterium van het utilisme is 'the greatest happiness of the greatest number'. Om dit criterium toe te kunnen passen, dienen de gevolgen van het voorstel van Sinn systematisch in kaart te worden gebracht. Bij de maatregel spelen zowel diverse intragenerationele als intergenerationele

effecten een rol. Allereerst de directe verdelingseffecten tussen ouders en andere groepen zoals alleenstaanden of koppels zonder kinderen. Zonder nadere informatie is het moeilijk om te beoordelen of deze herverdeling tot een hoger geaggregeerd nut leidt. Wel kan de verschuiving van de AOW-premie een positief effect hebben op het arbeidsaanbod, omdat de arbeidsaanbodelasticiteit van moeders relatief hoog is in vergelijking met andere groepen. Vanuit een intergenerationeel perspectief is verder het effect van de maatregel op de bevolkingsgroei op lange termijn van belang. Volgens Sinn (2005) gaat van een kinderspansioen een positief effect uit op de vruchtbaarheid. Daarmee draagt het bij aan een vermindering van het pensioenprobleem. Wel leidt het herstel van de vruchtbaarheid op korte termijn tot een geringere economische groei en een hoger beslag op collectieve middelen in verband met de zorg voor kinderen. De huidige generatie zal daarom mogelijk enig nutsverlies ervaren, maar dit wordt gecompenseerd door een stijging van het nut van de toekomstige generatie in de vorm van een beter betaalbaar pensioensysteem. Tot slot is ook van belang hoe sterk de doorwerking van deze maatregel op de vruchtbaarheid is. Omdat de bevolking vanaf 2035 afneemt, is er ruimte voor een hoger vruchtbaarheidscijfer. Als het positieve effect op de bevolkingomvang echter te sterk is, dan kan dit negatieve gevolgen hebben voor het milieu en de leefbaarheid in Nederland. Immers, Nederland is één van de dichtstbevolkte gebieden in Europa en dit oefent nu al druk uit op de kwaliteit van leven in Nederland.

Kapitalistische rechtvaardigheid

Het vierde criterium voor distributieve rechtvaardigheid is kapitalistische rechtvaardigheid of het principe van morele verdienste. Dit principe behelst dat als iemand arbeid verricht die bijdraagt aan wat anderen nodig hebben, deze persoon daarvoor een passende beloning verdient. Dit principe biedt eveneens een legitimatie voor het voorstel van Sinn. Koppels die een gezin vormen, dragen immers bij aan het toekomstig menselijk kapitaal dat de basis vormt voor de duurzaamheid van de AOW. Omdat de hele maatschappij daarvan profiteert, is het rechtvaardig als zij gecompenseerd worden voor hun bijdrage. Omgekeerd is het eveneens rechtvaardig dat mensen zonder kinderen het resulterende premietekort voor hun rekening nemen. Zij profiteren immers van het toekomstig menselijk kapitaal zonder daar de kosten van het zorgen voor kinderen te maken.

Procedurele rechtvaardigheid van Nozick

Het meest liberale rechtvaardigheidsprincipe dat wij bespreken is de procedurele rechtvaardigheid van Nozick. Volgens Nozick bestaat rechtvaardigheid uit een ongehinderde werking van rechtvaardige procedures. In het verband van dit artikel is vooral rechtvaardigheid in transacties van belang. Aan deze voorwaarde is voldaan als de transactiepartners vrijwillig akkoord gaan met een transactie. Volgens het criterium van procedurele rechtvaardigheid van Nozick is elke vorm van gedwongen participatie aan collectieve regelingen in strijd met het respect van de individuele vrijheid van de mens. Dit betekent dat het voorstel van Sinn vanuit een libertijns perspectief zonder meer moet worden verworpen, omdat mensen zonder kinderen verplicht worden een hogere AOW-premie te betalen.

Conclusie

Op grond van de voorgaande analyse kan men verdedigen dat het voorstel van Sinn legitiem is vanuit het oogpunt van rechtvaardigheid. Alleen vanuit een libertijns perspectief is de maatregel onrechtvaardig. Omdat dit perspectief echter vreemd is aan de Nederlandse cultuur waarbij een beperkte inbreuk op private eigendomsrechten omwille van solidariteit algemeen aanvaard is, achten wij dit geen zwaarwegend argument tegen het voorstel van Sinn.

Referentie

Sinn, Hans-Werner (2005), 'Europe's Demographic Deficit. A plea for a Child Pension System', *De Economist*, volume 153, nr. 1, blz. 1-45.

Prof. dr. Johan Graafland is hoogleraar Economie, Onderneming en Ethiek aan de Faculteit Wijsbegeerte van de Universiteit van Tilburg.